

Difficultas presentis questionis. et variae sententiae proponuntur.

4. His suppositis, in hac sectione tractanda est prima conditio. In qua, difficultas oritur primo ex multis exemplis, in quibus ostendi videtur non esse necessariam distinctionem in re inter agens et passum; primo ob naturales emanationes, nam ab eadem anima manat intellectus, et in eadem recipitur. Secundo, in actionibus immanentibus cognoscendi, et praesertim amandi, nam eadem anima per eandem voluntatem elicit amorem, et recipit. Tertio, in motibus physicis, nam gravia et levia se movent, et viventia proprius, et aqua se frigefacit, etc. Ultimo obstat ratio, quia, licet illa conditio saepe intercedat in his quae agunt actione transeunte, quia illis naturale est agere in alia, tamen nulla est ratio quae necessario exigit conditionem illam. Si enim aliqua esset, maxime illa vulgaris, quia non potest idem simul esse in potentia ad recipiendum, et in actu ad agendum; haec autem non videtur urgens, quia, ut Scotus argumentatur, potest esse in actu virtuali seu eminenti, et in potentia formali, id est, habere vim eminentem ad efficiendam talem formam, et capacitatem ad recipiendam formaliter illam; in hoc enim nulla involvitur repugnantia. In contrarium vero est axioma illud ab Aristotele traditum, 7 et 8 Physic.: *Omne quod movetur, ab alio movetur*; quod adeo receptum est, ut tanquam fundamentum et principium habeatur demonstrationis, qua ostenditur Deum esse.

5. *Aliquorum opinio.* — In hac re quidam existimant hanc conditionem non esse necessariam in omnibus agentibus, licet in multis interveniat. Ita opinatur Scotus in 1, d. 3, q. 7, et in 2, d. 2, quaest. 10, et 9 Metaph., quaest. 14; et ibi Antonius And., quaest. 1; Greg., in 2, d. 6, quaest. 1, art. 3; Jandun., 8 Physic., quaest. 12, qui nituntur argumenti factis. Quibus favet Comment., 3 de Caelo, com. 28, dicens idem posse a seipso pati actione aequivoce. Alii frequentius indistincte acceptant axioma Aristotelis; et hanc conditionem ut omnino necessariam in omni agente requirunt, non solum quoad transeuntes, sed etiam quoad immanentes actiones. Quod disertè declararunt Capreol., in 1, dist. 3, quaest. 3; et Aegid., Quodlib. 3, quaest. 16, et et Quodlib. 5, quaest. 15; Ferrar., 4 contra Gentes, 23; ubi tamen excipit efficientiam per naturalem resultantiam; quod fortasse

(si consequenter loqueretur) non esset necessarium. Alii vero distinctionibus variis utuntur, ut in progressu explicabimus.

Nonnullae suppositiones ad questionis resolutionem.

6. *Agens non necessario a patiente distinctum supposito.* — Primo ergo statuendum est non esse necessarium, agens distingui supposito a passo recipiente. Hoc satis patet in ductione facta; idque expresse docet Aristot. 7 Physic., in princ., et 8 Physic., c. 4. Unde infert idem posse movere seipsum, si distinguatur in partem per se moventem, et partem per se motam, quomodo ait animalia movere seipsa motu locali, et fere eodem modo movent sese viventia motu augmentationis; agunt enim directe in alimentum, quod in se convertunt et sibi uniunt, et ita augentur. Sic etiam non est inconveniens, idem movere se per accidens, sicut movetur anima, moto corpore.

7. *In eodem supposito varie agens a patiente distinctum.* — Secundo supponendum est in eodem supposito agente in seipsum variis modis posse distingui agens a patiente. Primo, secundum diversas partes integrantes; secundo, juxta diversas partes substantiales et essentielles, ut si per formam agat, et per materiam recipiat, qui duo modi habere possunt locum in corporibus, non tamen universe in omnibus agentibus, prout nunc loquimur; nam etiam res spirituales agunt in se. Tertio possunt distingui, ut saltem alia sit facultas agendi, et alia, recipiendi. Quae distinctio potest esse aut omnimoda et realis, aut saltem ut includentis ab incluso; quorum omnium exempla postea afferemus.

8. *Variae actiones, de quibus est questio.* — Tertio, distinguere oportet varias actiones, et per singulas discurre, ut ex omnibus generalem aliquam regulam colligere possimus. Inter actiones ergo primum numerari potest naturalis dimanatio seu resultantia; deinde motus physici ac materiales, qui ex genere suo actione transeunte perficiuntur, qui, claritatis gratia, distingui possunt in suas species, alterationis, augmentationis et motus localis; omitto generationem substantialem; nam per se notum est idem non posse generare seipsum. His adjungi potest motus localis spiritualium rerum seipsas moventium; is enim partim similis est motibus corporum, quia se habet tanquam actio transiens, partim est dissimilis, quia non est motus physi-

cus, id est, extensus ex parte subjecti. Denique praeter has omnes est efficientia per actiones immanentes sensus, aut appetitus, intellectus aut voluntatis.

Prima assertio de resultantia naturali.

9. Dico ergo primo: in resultantia naturali, quamvis contingat proximum efficiens non esse distinctum a recipiente, tamen simpliciter ille effectus reducitur in efficientem causam distinctam a passo. Prior pars patet argumento superius facto de potentiis animae ab eadem fluentibus; nam, licet in anima distingui possit ratio agendi et recipiendi illas potentias, ut Ferrar. supra advertit, tamen, cum illa distinctio rationis tantum sit, nihil ad praesens refert, maxime quoad primam proprietatem, quae immediate a sola substantia resultat; nam secunda forte emanat mediante prima, licet proxime in substantia sola recipiatur, ut sentit D. Thomas, 1 part., quaest. 77, art. 8. Atque idem est de substantia et potentiis Angelorum. In rebus autem materialibus semper fere potest in re distingui principium efficiens (saltem *ut quo*) hujus emanationis a ratione recipiendi proprietatem dimanantem; manat enim a forma, non tamen recipitur in illa, cum non sit forma subsistens, sed recipitur in materia, vel in composito ratione materiae. Solum potest instari de quantitate, si fortasse manat ab entitate materiae, et in ea recipitur, quod incertum est.

10. Posterior pars conclusionis constat ex superiori sectione; diximus enim proprietatem non manare a substantia vel essentia, ut a principali agente, sed ut ab instrumento generantis; ergo ille effectus generanti tribuendus est, ut principaliori causae. At vero generans distinctum est a genito et a potentiis ejus. Dices, reductionem hujus effectus in generantem solum esse tanquam in causam remotam et per accidens, quae dedit formam, a qua facultates aliae manant; hic autem, ut supra dixi, non inquirimus reductionem per accidens, sed per se, et in causam proximam; alias facile diceremus omne quod fit, ab alio fieri, etiam distincto secundum suppositum; ab alio (inquam), vel qui proxime agat, vel qui remote dederit virtutem operandi. Respondetur non esse hanc reductionem in causam per accidens, sed in causam principalem per se, primo quidem, ex intentione et ordinatione naturae; nam virtus illa data est ut operetur tanquam instrumentum

alterius, cujus vicem quodammodo gerit. Ut projecta non per accidens, sed per se dicuntur moveri a projiciente, qui impressit impetum, non solum, quia dedit virtutem agendi, sed quia illam dedit cum hac habitudine, ut esset instrumentum quod vice sui operaretur. Deinde, quando essentia non continet eminenter has facultates, sed tantum instrumentarie, probabile est requiri majorem influxum generantis, seu auctoris naturae, quam si illa causa esset propria et principalis, cui omnino esset tribuendus effectus, quia, hoc ipso quod principium proximum non continet formaliter neque eminenter effectum, non potest esse propria et adaequata causa ejus, etiam in ratione causae proximae et principalis. Quare, si in tota aliqua specie non invenitur illa eminentis virtus respectu proprietatum naturaliter consequentium ipsam, necesse est proprietatem, quae est in genito, fieri a simili proprietate, quae est in generante, aut manare a forma cum aliqua reductione ad auctorem totius speciei, ut principaliter efficientem.

Secunda assertio de motu et actione physicis.

11. Dico secundo: omnis causa efficiens per motum physicum et actionem transeuntem distinguitur in re aliquo modo a materiali causa recipiente effectum. Haec conclusio est consentanea menti Aristotelis, qui forte nil aliud intendit in citato loco, nam agit de motu physico rerum corporalium, in solis physicis motibus inductionem facit, semperque in rationibus suis supponit talem motum habere partes, ex parte mobilis. Et quoniam in motu alterationis et augmentationis minor est difficultas, in illis prius explicatur breviter conclusio. Nam inductione facta, nulla invenitur alteratio propria quae ab aliquo agente in seipsum per se primo fiat, id est, secundum eandem partem; contingit quidem, idem per unam partem alterare seipsum in alia, si sint dissimiliter affectae; tamen secundum eandem non contingit, ut inductione in omnibus constat. Solum est vulgaris instantia de reductione aquae ad pristinam frigiditatem, et idem est de quacumque simili reductione; in superioribus enim ostendimus illam actionem non fieri ab agente extrinseco, sed ab intrinseco. Respondetur tamen illam actionem pertinere ad naturalem resultantiam, de qua in prima conclusione locuti sumus, et ideo solet illa

actio tribui generanti, ut notarunt Capr., in 2, d. 6, q. 1, a. 3; Ægid., Quodl. 2, q. 16; Henr., Quodl. 11, q. 6.

12. Et hinc facile constat, in motu etiam augmentationis non agere idem in seipsum per se; nam ille motus non fit nisi prævia alteratione; sed alteratio non fit ab eodem in seipsum secundum eandem partem; ergo neque augmentatio. Ratio autem a priori hujus partis nulla alia esse videtur, præter eam quam Aristoteles tetigit, scilicet, quia non potest esse idem secundum idem simul in actu et in potentia. Cui rationi valde obstat objectio supra facta, quia procedit hæc ratio ad summum de alteratione univoca, id est, procedente a qualitate ejusdem rationis, non vero de alteratione æquivoca, quæ procedit a qualitate virtuali seu superioris rationis; nam tunc nulla esset contradictio, quod eadem pars haberet qualitatem virtualem, et caret formali, et ideo ageret in se. Propter quod Scotus et alii supra citati existimant rationem Aristotelis non esse universalem, quod est revera dicere non esse efficacem. Præsertim quia, ut infra videbimus, ipse utitur ea ratione etiam in motu locali, in quo actio semper est æquivoca; virtus enim motiva semper est alterius rationis a forma, seu termino motus localis.

13. *Per partem per se moventem, et partem per se motam, non intelligit. Aristoteles formam et materiam.* — Alii hac ratione utuntur: alteratio materialis, quæ fit a substantia materiali, procedit active a forma, nam materia non est principium agendi; recipitur autem in composito ratione materiæ, quæ est principium patiendi; atque ita, etiamsi contingat idem secundum eandem partem integram agere in seipsum, nihilominus distinguitur agens a patiente quoad principia agendi et patiendi. Sed hæc ratio plane est contra mentem Aristotelis, qui non agit de principio formali quo; satis enim erat constans, materiam et formam habere diversa munera in rebus corporalibus; sed agit de principio quod, vel integro, vel saltem partiali, ut recte notavit D. Thomas, quæst. 22, de Veritate, art. 3, et constat ex 8 Physic., c. 4. Alioqui cum agit de motu gravium et levium, non oportuisset recurrere ad generans, sed ad formam efficientem, et ad materiam recipientem motum. Neque in animalibus oportuisset distinguere partem per se moventem a parte per se mota, quod de partibus integrantes aperte intelligit Aristoteles,

ibid., text. 28. Nec denique ascendendo ad motum cœli, oporteret separatam motorem ejus assignare, sed intrinsecam formam, quæ esset principium activum motus, et materiam, quæ esset receptivum.

14. *Mens Aristotelis in hoc explicatur.* — Juxta mentem ergo Aristotelis dicendum est, idem compositum materiale non posse alterare seipsum per se, seu secundum eandem partem integram. Ratio autem hujus ita reddi potest, quasi declarando seu consummando primam rationem Aristotelis; quia, si substantia habeat in aliqua parte qualitatem formalem, et non virtualem, vel neutram habeat, non potest ad illam eandem qualitatem se movere, ut optime probat ratio facta. Si vero habeat in illa parte qualitatem virtualem, aut qualitas etiam formalis est connaturalis eidem parti, vel est violenta, vel neutra. Si est naturalis, semper habebit illam, quia proprietas connaturalis ab intrinseco semper convenit. Quod si talis fortasse sit, ut violenter tolli aut minui possit, tunc ablato impedimento, reducet se illa res ad statum connaturalem; tamen illud erit per modum resultantiæ naturalis, et actio principaliter reducet in extrinsecum principium, quod est generans. Si autem illa qualitas sit violenta, impossibile est ut eadem res per qualitatem virtualem caloris, seipsam formaliter calefaciat calefactione violenta et præternaturali. Exemplum esse potest piper, quod vim habet calefaciendi linguam aut ventrem¹, et tamen non potest calefacere seipsum, quia talis calefactio esset sibi violenta. Hujus autem ratio non facile redditur. Quod enim quidam aiunt, naturæ lege cautum esse ne quid sibi interitum aut incommodum parat, non videtur satisfacere; nam idem vivens dum ab intrinseco corrumpitur, sibi interitum parat; parum autem videtur referre quod hoc sit secundum diversas partes, per unam alterando aliam, vel per eandem secundum diversas qualitates. Et ratione patet, nam illa qualitas virtualis est sufficiens ad efficiendam formalem in subjecto capaci, et naturaliter ac necessario agit; ergo si subjectum, in quo est virtualis qualitas, est capax formalis, et caret illa, ex necessitate naturæ efficiet illam in se, neque ob illam naturæ legem potest continere actionem suam, nisi aliunde impediatur, quia non est agens liberum.

¹ Conimb., 7 Phys., c. 4, q. 1, art. 2.

15. Adde, nonnullos sentire, calidum naturale in viventibus exsiccare seipsum, et consumere naturale humidum, non solum secundum diversas partes, sed etiam secundum eandem, ut videre licet in Ægid., Quodl. 2, quæst. 17, ubi tamen ait illam consumptionem humiditatis fieri per resultantiam naturalem nimie siccitatis ex calore nativo. Sed id censeo impossibile; nam, cum illa actio sit violenta, non potest resultare naturaliter ab intrinseco, quia est implicatio in adjecto, quia *violentum est, quod est ab extrinseco, passo non conferente vim.* Unde censeo, id quod supponit Ægid. esse falsum et impossibile, nimirum, quod eadem pars animalis homogenea, id est, secundum se totam eodem modo disposita, modo sibi connaturali, per calorem sibi nativum, sive formalem, sive virtualem, minuat humiditatem sibi connaturalem, seipsam violenter exsiccando, quia impossibile est quod eadem forma in eadem parte materiæ requirat dispositiones, aut formaliter, aut eminenter repugnantes; alias in seipsa et in sua inclinatione involveret repugnantiam.

16. *Ratio ob quam virtualis qualitas suum subjectum non alteret.* — Si ergo aliqua substantia, vel tota, vel in aliqua parte, habet calorem, verbi gratia, virtualem in tanta intentione, puta ut quatuor, vel simul necessario habebit tantundem calorem formalem sibi connaturalem, vel certe tale habebit temperamentum, talemque dispositionem naturalem, ut resistat et impediatur ne illa qualitas virtualis suam formalem actionem in eadem parte exercent; et hac ratione nihil potest seipsum secundum eandem partem ab intrinseco alterare violenta alteratione. Quod maxime declaratur in his mistis, quæ habent virtuales qualitates activas primarum; nam illæ supponunt temperamentum accommodatum primarum qualitatum, et aliarum dispositionum quæ ad illas consequuntur; ergo fieri non potest ut in eadem parte dissolvatur tale temperamentum per intrinsecam actionem illius facultatis virtualis. Et hoc confirmat exemplum illud de pipere; ita enim est dispositum et affectum aliis qualitibus et dispositionibus, ut ejus calor virtualis non habeat vim calefaciendi ipsum ultra connaturalem gradum caloris quem requirit, quatenus tale mistum est. Alii existimant non oportere aliam rationem reddere, nisi quia qualitas non est activa in subjecto in quo est, etiamsi nulla alia conditio desit. Sed hoc mi-

hi non probatur, quia est manifesta petitio principii; hujus enim causam et rationem investigamus.

17. *Ad idem probandum alia ratio.* — Alia vero ratio reddi potest cur piper non calefaciat se, nimirum, quia fortasse non habet vim totalem seu integram calefaciendi, nisi aliunde juvetur. Constat enim experientia, applicatum manui non calefacere, sed indigere aliqua excitatione vel alteratione, et aliqua commistione cum intrinseco calore animalis, et idem dici potest de vino, et similibus. Unde, quamvis nulla ex his rebus per se sola seipsum alterare possit sua qualitate virtuali, tamen, postquam incipit ab extrinseco alterari, et cum extrinseco agente conjungi, nullum est inconveniens quod consequenter adjuvet ad sui alterationem aut corruptionem; jam enim integrum alterans satis distinctum est a patiente. Sic igitur alteratio violenta nunquam potest esse ejusdem in seipsum per qualitatem virtualem.

18. *Alteratio indifferens semper est ab extrinseco.* — Alteratio autem indifferens, id est, nec violenta, nec naturalis, esse non potest in eo qui habeat qualitatem virtualem ad talem alterationem faciendam, quia illa qualitas naturaliter ac necessario agit quantum potest; ergo vel invenit in subjecto suo dispositionem naturalem repugnantem suæ actioni, et sic ejus actio esset violenta; vel nullam invenit repugnantem dispositionem, et sic dimanatio erit naturalis, quia est ab interna et nativa qualitate, et ex intrinseca naturæ necessitate. Unde, si quæ datur alteratio vel actio ad qualitatem indifferens, ut est illuminatio in aere, semper ac necessario est ab extrinseco agente. Et ratio est clara, quia si sit ab intrinseca forma, vel immediate, vel mediante aliqua qualitate connaturali eidem formæ, jam non erit indifferens, sed connaturalis, illa qualitas.

19. *Ratio adæquata pro conclusione.* — *Idem in potentia et in actu etiam virtuali esse non posse, qualiter verum.* — Ex his ergo omnibus ita concluditur ratio. Omnis qualitas vel est violenta, vel naturalis, vel indifferens. Si sit violenta et indifferens, evidenter est ab extrinseco agente. Si vero sit naturalis, est a generante, vel si dicatur esse ab intrinseco, est per naturalem dimanationem, de qua non est sermo in hac conclusione. Accommodando autem hunc discursum ad rationem Aristotelis, dicendum est, illud principium, *non potest esse idem simul in potentia et in actu, esse*

verum, etiam de actu virtuali, adhibita duplici limitatione. Una est, ut sit sermo de actu qui est principium motus physici et mere naturalis, ut excludamus actiones immateriales et vitales, de quibus nunc non est sermo. Alia est, ut intelligatur de re existente in suo naturali statu; nam in præternaturali statu contingit quidem esse in actu virtuali, et potentia formali, ut est in aqua calida, quæ virtute est frigida; tamen actio illius virtutis solum est naturalis resultantia, et tribuitur extrinseco agenti, ut dictum est. Unde si quis velit non vocare hanc continentiam virtua-lem, sed instrumentalem, prior moderatio satis erit.

20. Ex his facile est conclusionem probare in motu locali, applicando discursum factum, et inductionem, quæ ex Aristotele, citato loco, in hunc modum fieri potest. Aut corpus movetur naturaliter, aut violenter, aut motu indifferenti. Secundo et tertio modo semper motus provenit a causa extrinseca; sub his enim duobus membris comprehendimus omnes motus quos Aristoteles præter naturam appellavit, sive sint contra naturam, quos violentos vocamus, sive sint omnino extra debitum, seu extra principium intrinsecum propriæ naturæ, ut est motus circularis ignis in propria sphaera, et si quis est alius similis. Motus autem naturalis aut est animalium se moventium, aut rerum inanimatarum in propria loca tendentium. In utrisque autem distinguitur efficiens a patiente; nam corpora inanimata a generante moventur ad sua loca naturalia; in animalibus vero distinguitur pars per se movens a parte per se mota, et ita non se movet totum nisi quasi per accidens.

Difficultas de motu gravium et levium.

21. Circa quam inductionem tres præcipue difficultates occurrunt. Prima est illa vulgaris de motu gravium et levium; sed quia illa pure physica est, et licet magna contentione tractetur inter diversimode opinantes, vix potest esse in ea dissensio nisi in modo loquendi, ideo, omissis argumentis, annotabo breviter punctum difficultatis, et quomodo in ea sentiendum et loquendum censeam. Multi ergo absolute dicunt gravia et levia a seipsis moveri in sua loca: Scot. in 2, dist. 2, quæst. 10; Gregor., dist. 6, quæst. 1, art. 3; Mairon., dist. 14, quæst. 6; Abulensis, Matth. 22, quæst. 224; Buridan., Jandunus, Niphus, Saxon., 8 Physic. Alii existimant

hæc corpora mere passive se habere ad hos motus; moveri autem vel a cælo, vel attracta a suis locis naturalibus, vel a medio, seu a loco contrario expellente. Hæc et alia referunt Richardus, in 2, dist. 14, art. 2, q. 4; Zimara, 2 de Anima, text. 54; Gregorius supra; quæ ut improbabilia omitto. Communis ergo sententia est moveri principaliter a generante. Sumitur ex Aristot., cit. loc., præsertim 8 Physic., a text. 29, et 4 de Cælo, cap. 3; et idem sentit Commentator, his locis, quamvis interdum varius esse videatur. Idem tenet D. Thomas, eisdem locis, et 4 part., quæst. 18, art. 1, et 4 contra Gent., cap. 97; Cajetan., et Ferrariensis, his locis; et Capreol., in 2, dist. 6, art. 3; Ægid., Quodlib. 5, quæst. 16; Albert., 8 Physic., tract. 2, cap. 4. Et frequentius expositores, 8 Physicorum. Et hæc sententia recte explicata vera est; multi tamen etiam Thomistæ in ea explicanda valde errant.

22. *Varij modi explicandi communem et veram opinionem.* — Quidam enim ita existimant hanc motionem esse a generante, ut in ipso mobili nulla sit intrinseca potentia passiva, sed solum naturalis potentia passiva, ratione cujus illis debetur talis motus. Contra quam sententiam sunt evidentes rationes Scoti, et aliorum, quia est evidens, generans non posse immediate imprimere hunc motum per formam aut qualitates quas in se habet, absque qualitate indita ipsi mobili, a quo effective manet ille motus, quia contingit non esse generans, vel ita esse distans, ut non possit immediate movere. Alii vero distinctione utuntur; nam, quando grave (inquiunt) immediate postquam genitum est, incipit moveri deorsum, tunc immediate movetur a generante, ipso passive tantum se habente, quia tunc potuit generans per se imprimere motum. At vero, quando grave movetur aliquo tempore transacto post generationem, tunc aiunt non moveri a generante, sed a se active. Ita Soncin., 9 Metaph., quæst. 8; et tribuit Commentatori; et idem sequuntur Cajetan. Thiennensis, 8 Physic.; et Paulus Vernetus, in Summ. de Cælo, c. 24. Sed apud me est distinctio improbabilis, tum quia hic motus semper est ejusdem rationis, et ab eodem principio naturali fit; tum etiam quia, etsi grave incipiat moveri immediate post instans suæ generationis, nondum movetur intrinsece a generante, quia nondum est mo-

▷ Scot., q. 1, lib. 8, q. 3; Javel., q. 9.

tus; immediate autem post illud instans, et fieri potest ut generans jam non sit, vel saltem paulo post, adhuc durante motu; et quamvis sit, tamen immediate post instans generationis jam distat a re genita; suppono enim generans in suo loco manere; ergo non potest per se immediate efficere motum in genito. Ergo solum dicitur movere, quia in instante generationis impressit illi impetum, quo immediate post movetur; ille autem impetus non est nisi gravitas; quidquid enim aliud fingatur, vanum est. Quia generans per se non imprimit nisi quod per se consequitur generationem; generationem autem rei gravis per se non consequitur nisi gravitas, quantum ad præsens attinet; ergo a gravitate intrinseca ipsius gravis fit tunc ille motus, eodem modo quo fit post quodlibet tempus. Estque id maxime consentaneum rationi, cum gravitas semper sit eadem, et eandem habeat virtutem, et distantia temporis sit impertinens.

23. *Resolvitur difficultas.* — Aristoteles gravium et levium motum attribuit levitati aut gravitati, ut proximo principio. — Dicendum est ergo, quotiescumque res inanimata tendit in suum locum naturalem, intrinsecam gravitatem vel levitatem esse principium efficiens proximum, non vero principale, illius motus. Hoc fere est evidens experientia, et rationibus factis contra priores modos explicandi communem sententiam. Item, quia cum illi motus per se ac necessario conveniant his corporibus, necesse est assignare aliquod principium activum illius motus, per se etiam ac necessario illis conveniens; nulum autem est aliud præter intrinsecam formam et gravitatem; nam generans, ut dicebamus, contingit omnino non esse, vel valde distare, et reliquæ omnes causæ vel nullæ sunt, vel saltem sunt mere contingentes. Et hæc est sine dubio sententia Aristotelis; nam lib. 8 Phys., c. 4, text. 32, cum distinxisset duplicem potentiam, remotam, scilicet, et proximam, subdit: *Frigidum potestate calidum est; cum autem mutatum est, ignis est; comburit vero, nisi quicquam prohibeat et obstet; et addit: Non secus se res habet in gravi et levi, namque ex gravi fit leve, ut ex aqua aer, hoc enim potestate erat primum, et jam est leve, protinusque aget, nisi aliquid impedit, et motum fuerit, aget.* Et 4 lib. de Cælo, c. 1, text. 2, ait, gravia et levia habere in se *fontes seu incitamenta motus;*

et clarius c. 3, text. 25, comparat grave et leve ad corpus sanabile, dicens, sicut hoc ad sanitatem, ita illa ad sua loca proficisci. Subdit vero discrimen, dicens: *Excipitur tamen hoc: hæc enim, grave (inquit) ac leve, in seipsis mutationis principium habere videntur, illa vero non in seipsis, sed foris, ut sanabile et accrescibile; ubi necesse est loqui de principio activo; passivum enim etiam est in subjecto sanabili.* Unde de illo et de accrescibili subdit: *Quamquam et hæc interdum ex seipsis mutantur, et parvo facto in externis motu, alterum in sanitatem, alterum in incrementum accedunt.* Item 4 Phys., c. 9, text. 85, ait, *densum et rarum, quatenus gravitate et levitate prædita sunt, lationis esse efficientia; quatenus vero sunt durum et molle, non habere principium movendi, sed vel resistendi, vel patiendi alterationem.*

24. *Aristotelis testimonia in contrarium inducuntur et explicantur.* — Neque obstat quod idem Aristoteles, 2 de Gener., cap. 2, text. 8, dicit, gravitatem et levitatem non esse principia agendi; nam ibidem etiam ait neque esse principia patiendi; loquitur enim de principio agendi vel transmutandi aliud, vel patiendi ab alio, actione vel passione, quæ ad generationem vel corruptionem tendat, de qua ibi loquebatur. Item dicere possumus loqui de proprio principio et principali, cui simpliciter tribuatur actio, et consequenter de propria efficientia et actione. Hæc enim, quæ gravitati aut levitati convenit, potius est resultantia quædam naturalis; eo modo quo est efficientia, non est dubium quin gravitas sit principium ejus. Quæ etiam est sententia D. Thomæ, in 1. 2, quæst. 36, art. 2, et in 3 cont. Gent., c. 23, ratione 4, et aliis locis quæ notat Capreol. sup., et Bergomensis, in Concordant., dub. 690 et 691. Qui etiam illa loca conciliant cum aliis, in quibus D. Thomas negare videtur, hæc corpora habere in se principium activum motus, scilicet, quod ibi intelligat de principio principali, hic de instrumentali, seu ibi de principio quod, hic de principio quo.

25. *Formane gravis aut levis in ejus motum naturalem influit.* — Sed quæres an hoc principium internum sit sola gravitas, an etiam substantialis forma; varie enim loquuntur auctores. Respondetur, si loquamur de principio per se proxime et actu influente, illud esse solam gravitatem, quia in illa est sufficiens vis ad efficiendum illum motum, et terminum ejus non minus quam sit in ca-

lore ad calefaciendum. Quod declaratur ex mysterio Eucharistiæ, nam æqualem gravitatem habent species panis, et æquali motu movebuntur deorsum sine forma, ac si adesse tibi substantia panis. Si vero sit sermo de principio intrinseco remoto, sic forma substantialis est principium, quia ab illa manat atque resultat naturaliter gravitas, sicut aliæ proprietates naturales.

26. *Talis motus generanti principaliter tribuendus.* — Nihilominus tamen addendum est ultimo, hunc motum naturalem principaliter esse tribuendum generanti, qui formam, et mediante illa, gravitatem indidit, a qua motus resultat; sicut projicienti et imprimenti impetum tribuitur motus qui ab illo manat. Quia ut impetus impressus, licet sit vera virtus motiva, et in se habeat sufficientem vim ad illum motum, nihilominus non movet nisi ut instrumentum projicientis, et vice ejus, ita gravitas non movet nisi ut instrumentum generantis, et vice ejus. Hæc est mens D. Thomæ, et aliorum auctorum, quos citavi in ultima sententia; et Aristotelis in citatis locis, qui in hoc sensu sæpe alibi dicit, inanimata non habere in se principium unde est motus, et hoc discrimen semper assignat inter ea et animantia, ut videre licet 2 de Cælo, c. 2, text. 9. et 1 de Anim., c. 2, t. 19, et lib. 2, c. 2, text. 13. Et hoc discrimen viventium a non viventibus communi omnium consensu receptum est, ut notat D. Thomas, 1 contra Gentes, c. 97. Ratio autem hujus attributionis est, quia perfectio horum inanimatorum non consistit in motu ad sua loca, sed in esse, seu permanere in suis locis; qui status seu perfectio, per se loquendo, convenire potest his rebus in eodem momento quo esse incipiunt ex vi suæ generationis; et ideo, sicut aliæ proprietates et naturales dispositiones, quæ per se conveniunt rei genitæ ex vi generationis, a generante dari censentur, ita etiam et naturalis locus. Atque hinc ulterius fit, ut quacumque ratione naturalis locus vel impediatur, vel auferatur, via seu regressus ad illum, eidem generanti semper tribuatur, quia semper eodem principio et eadem denominatione naturali fit, et quia ejusdem est terminum, et viam, seu motum ad illum conferre. Atque hoc modo explicavit hanc rem D. Thom., 3 contra Gent., c. 23, dicens: *Forma est principium motus localis, in quantum alicui corpori secundum suam formam debetur aliquis locus, in quem movetur ex vi suæ formæ tendentis in locum illum,*

quem quia dat generans, dicitur esse motor. Sic etiam supra dicebamus reductionem aquæ tribui generanti, quia naturalis ac perfecta frigiditas, per se loquendo, debita est aquæ ex vi suæ generationis et formæ. Solum est differentia, quod motus ille reductionis aquæ ad frigiditatem est immediate a forma substantiali; hic autem reductio ad naturalem locum est, media virtute motiva. Hujus autem ratio non est, nisi quia frigiditas est prima passio; esse autem in tali loco, non est prima seu immediata passio, sed mediate conveniens ratione alterius, puta gravitatis aut levitatis; hoc autem nil impedit quominus utraque sit dimanatio naturalis ex vi generationis.

27. *Quæ inanimatorum actiones tribuantur generanti, quæ non.* — Et ex hac ratione colligitur discrimen, ob quod actiones inanimatorum in exteram materiam non tribuuntur generanti, ut dum ignis calefacit, etc., licet consequantur naturaliter formam et facultatem datam a generante. Item, cur motus augmentationis, per quem genitum ad perfectam quantitatem tendit, non generanti, sed ipsi genito tribuatur. Ratio enim est, quia hæc non sunt proprietates naturales aut perfectiones debite rei genitæ in instanti quo generatur, ex vi suæ generationis. Dices: cum aqua calida calefacit, non solus ignis dicitur calefacere, sed etiam ipsa aqua; et lapis, si descendendo impellat aliquid aliud, vere dicitur illud movere; ergo vere etiam dicitur efficere suum motum, atque adeo movere se tanquam suppositum in se sustentans principium proprium illius actionis. Hæc enim sola ratione aquæ calidæ actio calefaciendi tribuitur. Respondetur in aliquo sensu non esse inconveniens admittere illam locutionem, ut notavit Ferrar., 1 cont. Gent., c. 97, et significavit Capreol. supra, scilicet, quatenus denominat quasi materialiter suppositum habens in se proximum principium talis motus. Quia tamen illud principium gerit vicem alterius, cujus est instrumentum, ideo simpliciter et absolute loquendo, in illud refunditur actio, sicut clare constat in exemplo de projectis.

28. *Objectioni satisfi.* — Dices tandem: quamvis hæc congruentia data satis declaret modum illum loquendi philosophicum esse, et habere in re aliquid fundamentum, quid tamen refert ad efficientiam realem, et conditiones ad illam necessarias declarandas? Nam ex dictis satis concluditur potentiam

vere activam, ut in aliquod subjectum efficiat, non necessario debere esse in subjecto distincto, neque in distincta parte illius subjecti. Respondetur, merito ac sapienter hoc fuisse a philosophis consideratum ac declaratum, ut significarent, res vita carentes non accepisse a natura virtutem ad perficiendum se, per se loquendo, sed harum rerum naturam solum postulare, ut in sua naturali perfectione generentur. Et hinc constituerunt differentiam inter viventia et non viventia, quam etiam Plato in Phæd., et dial. 10 de Legibus, assecutus est, quod viventia talia instituta sunt a natura, ut possent seipsa perficere, seu actuare (de creatis proprie loquimur), non viventia autem per se non habent nisi quietem in ea perfectione, quam a generante recipiunt, nisi aliunde impediuntur. Quia tamen optime instituta sunt, eam perfectionem accipiunt cum debita connexionæ suæ essentia, et proprietatum inter se, quæ tota auctori talium rerum, seu generanti merito tribuitur. Et ideo, quotiescumque hujusmodi res ex accidente impediuntur ab statu naturali, et postea, ablato impedimento, ad illum redeunt, talis reditus non censetur esse per propriam actionem, sed per naturalem resultantiam, et ideo non tam ipsis quam generanti tribuitur.

Difficultas de animantibus se loco moventibus.

29. Secunda difficultas circa eandem inductionem Aristotelis est de motu animalium se moventium; nam in eis non videtur distingui agens a patiente. Quam difficultatem Aristoteles dissolvit, dicens, *animal non se movere per se primo*, id est, ita ut unaquæque pars seipsam moveat, sed per unam partem, scilicet, integram et organicam, movere aliam, ut experientia ipsa videtur ostendi, et ita distingui ibi agens a patiente, saltem secundum partes. Sed urgetur difficultas; nam hic processus inter partem moventem et motam, non procedit in infinitum; non est enim inter partes proportionales, sed æquales, seu alicujus certæ magnitudinis; neque ille processus in causis per se ordinatis locum habet; sistendum est ergo in aliqua prima parte movente; illa autem non potest movere nisi mota; id enim de omnibus motoribus corporeis docet ipse Aristot., 7 Physic., c. 4, text. 3, et maxime verum habet in corpore movente aliud quasi impellendo, quomodo pars una animalis videtur aliam movere. Sumo ergo primam partem moventem

in animali, et inquirō a qua illa moveatur. Non ab alia, cum illa sit primo movens in illo ordine; ergo a se. Neque enim est aliud principium, in quod reducatur; nam ille motus tribui non potest generanti, cum vitalis sit, et non sit per naturalem dimanationem, sed ex appetitu animalis. Nec satisfacet qui respondeat, motum illius partis esse ab anima, ut informante partem illam, recipi autem in eadem parte ratione materiæ, quia, ut supra objiciebam, hoc modo dici posset quodlibet corpus movere seipsum ratione formæ, et moveri ratione materiæ.

30. Eadem difficultas est de motu cordis, qui perpetuus est, dum animalis vita durat, estque inter duos terminos, et ex pulsu tractuque componitur. Unde, licet eo modo semper duret, non tamen est perfecte continuus; nam inter dilatationem et contractionem aliqua quies necessario intercedit. Hujus ergo motus nulla est alia causa efficiens, præter cor ipsum, quod cum homogeneous sit, non potest distingui in partem per se moventem, et per se motam, sed totum per se primo se movet. Nec potest motus ille attribui generanti, propter easdem rationes nuper tactas, scilicet, quia est motus vitalis, et in eo consistit perfectio viventis, alias motus augmentationis deberet etiam tribui generanti.

31. *Quæ sit potentia loco motiva animalis.*

— Ad priorem difficultatem, si verum esset, ut nonnulli existimant, virtutem activam motus animalis non esse aliam ab appetitu, qui immediate actu suo excitat nervum, qui est prima pars quæ movet alias, sic facilis esset responsio; nam appetitus, si est sensitivus, est in corde; si rationalis, in anima ipsa; et per actum suum formaliter immanentem, et virtualiter transeuntem, movet primam partem animalis; et ita distinguitur ibi agens a patiente, quia vel appetitus est in distincta parte animalis, vel certe se habet ut motor quidam separatus. Verumtamen hæc responsio supponit falsam sententiam; nam revera virtus motiva animalis, prout activa est, distincta est ab appetitu, ut probatur latius in scientia de Anima. Sunt vere qui existiment hanc potentiam motivam vel esse animam ipsam secundum substantiam suam, vel certe esse in sola illa; qui consequenter aiunt solam animam, ut informantem nervum, movere illum per seipsam, seu per

¹ Toletus, lib. 2 de Anim., c. 4, a. 9.